

נפקא מינא

החיד
בית חינוך למשפחה

משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי

א ס ר

* **נפקא מינא** | זהו מושג תלמודי שמשמעותו בשיח הגמרא הוא "מה יוצא לנו מהדיון", וביתר דיוק מה ההשלכה המעשית בין שתי דעות שחולקות ביניהן. עלון זה מנסה לגעת בסוגיות חינוכיות בוערות ואקטואליות במטרה לעודד חשיבה ובעקבותיה פעולה בשדה העשייה החינוכית. בעלון זה נקיים בעצמנו את הפסוק "בִּינו שְׁנוֹת דֹּר וְדֹר" (דברים ל"ב, ז'). עלינו להסתכל על ימי הדור הקודם ולשאל מה מזה ניקח כתנובה להמשך הדרך, ומה נשמוט? כך גם לגבי השנה - נאסוף את שהיה ונפנה עינינו לשנה החדשה.

"יש דברים שלא מפסיקים אף פעם. הם עורק חיים. לפני כמה שנים נכנס לתודעה שלנו מותג שנקרא AM:PM. המשך קריאה בעמוד 3

"מהם הפירות והבר של שנה זו שאני גאה בהם? מדוע?

מה בשנה שאב

לי את הכוח?"

המשך קריאה

בעמוד 14

"גישות בחקר

עתידיים

גישת העתידים

ה ס ב ר י ם

(Probable)

(Futures

– מתמקדת

בזיהוי עתיד

אחד בעל

ה ס ב ר ו ת

הרבה ביותר

להתממשות.

המשך קריאה

בעמוד 16

כדי לחשוב

עתידי יצטרכו

אנשי חינוך

ות למידים

לפתח כשירות

חשיבת העתיד

ה כ ו ל ל ת

את הידע,

המיומנויות

והערבים

הנדרשים

לביצוע חשיבת

עתיד. הם יוכלו

לעשות זאת

כבר בשנת

ת ש פ " ב ,

המשך קריאה

בעמוד 7

ואין יותר

נבעול הולם על

שיבולתו

ואין יותר נדרי

ואסרי

רק הבטחת

הרוח כי הגשם

בעיתו

עוד יחונן

את עפרה

בתום תשרי."

אילה צדוק | דבר העורכת

אחותי בהתרגשות את התעודה של סוף כיתה ו'. אותיות כתב ידה של המחנכת ריצדו מבעד עיניי הבורקות. תרתי בעיניי אחר מקום שקט שבו אוכל 'לעשות חושבים' ולאסוף את תוצרי יכול שנת תשמ"ג. אלו דמויות חינוכיות פגשתי? אלו אירועים מעצבים את דרכי? לאיזה צומת פניי מועדות?

בסל החוויות שחנה באמתחתי היו הרבה דברים טובים ונפלאים שעליהם למדתי להכיר טובה. בסלי נחו בערבוביה גם דמויות חינוכיות שדיברו גבוהה ובמעשי היום יום הקטנים היו חסרות את ה'ברוך אומר ועושה'. בצומת ההוא, דמויות אלו הובילו אותי לשאול את השאלות הגדולות של חיי, להתחבט עם עולם שלם של ערכים. כשבגרתי התחדדה בי התודעה כי ארצה להעניק לעולם החינוך את מה שהיה חסר לי, מתוך קשב מלא לצרכי השעה.

סוף שנה שבפתח מהווה הזדמנות נפלאה להתחלה חדשה. צוות עורכי העלון, ואני בתוכם, בחרנו עבורכם סביבה דיגיטלית שמאפשרת ליצור תוכן ויזואלי אינטראקטיבי, כזה המזמין אתכם לחלוק איתנו עשייה ולאסוף את רגעים המיוחדים של השנה החולפת וההזדמנויות שהיא הביאה בכנפיה.

במרחב הדיגיטלי החדש הנחנו את אסיף עלוני "נפקא מינא", ואת כלל ההגיונים שהדהדו בכל אחד מעורכי העלון, אשר מהווים פתיח לשיח מנהלים בחדרי מורים ובקרב צוותי חינוך.

זוהי הזדמנות חגיגית להודות לכם קוראים יקרים על התגובות החמות והמעצימות.

תודה מיוחדת:

לשוש נגר, ראש מינהל החינוך הדתי, שנתנה לנו את ברכתה והייתה שותפה לדרך ולכתיבה.

למיכל דה האן, סגנית ראש המינהל הדתי, על תמיכתה בעקביות ובהתמדה, על השותפות בתהליכי הכתיבה וסיועה הרב בהעלאת המודעות לעלון.

לרב אביה אלבה, על העלאת התוצרים לאתר מינהל החינוך הדתי.

למוריה שטרן, על עריכת הלשון.

ואחרונים חביבים תודה גדולה לחבריי, חברי המערכת: עינת ולך, אלי אטיה וניר גולן – על שותפות מרצון, ועל נתינה ללא תמורה למען עידוד חשיבה ופעולה בשדה החינוכי. התוצרים מדברים בעד עצמם. כלעדיכם כל היצירה הנפלאה הזאת לא הייתה יוצאת לפועל.

מזמינים אתכם, קוראים יקרים, למרחב שיצרנו במיוחד עבורכם לחצו כאן

קריאה מהנה!!!

המשך קריאה בעמוד 14

"התקופה האחרונה השנה עשתה אותנו יותר צנועים ופחות יודעים. מגפה שטלטלה את כל העולם ופגעה אנושות במרחק החיים הנורמטיבי, גרמה לנו לעצור ולבחון את עצמנו בשאלות בסיסיות בתחומים רבים. המשך קריאה בעמוד 13

של שמחה. עלינו לפתח את היכולת "לשמוח בכל הטוב" – זמן התכוננות, לקחת פירות מעשינו, בניית הקומה הבאה מתוך חדות עשייה, עומק ודיוק." המשך קריאה בעמוד 4

"עולם הטבע קדם לבני האדם ביצירת רשתות תקשורתיות.

המשך קריאה

בעמוד 5

"הרבה פעמים

אנו נוטים

לחשוב שאדם

חופשי הוא

אדם העושה

ככול העולה

על רוחו, מבלי

שיגידו לו מה

לעשות. אך

אם נחשוב על

הדברים בצורה

עמוקה יותר

נגלה שבהרבה

מאוד מקרים

ה ב ר ו ת

של האדם

מ ו ש פ ו ת

מסיבות לא

א מ ת י ו ת ,

ובעצם הבחירה

שלו לא נובעת

ממקום אמתי,

אלא בחירה

של עבד."

המשך קריאה

בעמוד 8

" ב ת ה ל י ך

למידה מוצלח

בקהילה נוצרים

מרחב שייכות

ו ת ה ו ש ת

ב י ט ח ו ן

המבוססים על

קשרים אישיים

ע מ ו ק י ם ,

ולפיכך מועד

סיום הקהילה

יכול להביא

לקושי נפשי.

כל אחד

מ ה ל ו מ ד י ם

בקבוצה תופס

אחרת את

נושא הפרידה

ומגיב באופן שונה. לעיתים בתהליכי פרידה בקהילה עולים וצפים רגשות של כעס ותסכול המזכירים רגשות מוכרים בתהליכי אבל ואובדן." המשך קריאה בעמוד 10

מסתבר שהעצים מעבירים מידע" המשך קריאה בעמוד 5

"חברי מערכת העלון ו" המשך קריאה בעמוד 15

"כולא שתא"

שושנה נגר |

ראש מינהל החינוך הדתי

בתרגום חופשי: "בבקשה מכם בימי ניסן ותשרי אל תבואו, כדי שלא תהיו טרודים כל השנה כולה".

אבל צריך לדעת שזו רק המלצה פרקטית. ההבנה העמוקה היא שיש דברים שהם שורש האמונה והחיים ועליהם אנו מבקשים להתחנך ולחנך: "כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ" (דברים ל', ב').

בברכה גדולה לחידוש כוחות, למבט מסכם ולזמן משפחה.

ועוד מילה אישית על העלון המיוחד והאיכותי הזה: **תודה לאילה צדוק ולכל הצוות המקצועי** על שיח חינוכי מרענן ומרווה!

יש דברים שלא מפסיקים אף פעם. הם עורק חיים. לפני כמה שנים נכנס לתודעה שלנו מותג שנקרא AM:PM.

לנו כיהודים שומרי תורה ומצוות המושג הזה מעורר התנגדות. רשת חנויות המזון הזו צרובה בנו בעיקר כמקום שמתנגד ומתריס אל מול שבת המלכה.

אך יש משהו במותג הזה ששואל אותנו שאלה: ובכן יש, וודאי שיש. כמה חשוב לנו לסגל לעצמנו AM:PM משלנו – אבל אמתי.

בתורה – "וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה" (יהושע א', ח'), בתפילה – הרב קוק זצ"ל כתב (עולת ראי"ה) ש"הנשמה היא תמיד מתפללת".

נכון שיש שיקולים פרקטיים לעצירה ולמנוחה.

אף האמורא הבבלי רבא דרש מתלמידיו משיקולים פרקטיים כי "במטותא מיניכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרד במזוניכו כולא שתא" (ברכות ל"ה, ע"ב).

"חזרה לעמוד הראשי"

שמחת האסיף

מיכל דה האן |

סגנית מינהל החינוך הדתי

עלון מסיים שנה זו הזדמנות ברוכה לאסוף את הצלחותינו ויבולינו מהשנה החולפת, לשמוח בהישגינו, להתבונן על המשך דרכינו, ולהודות לקב"ה על הברכות הרבות שזכינו להן השנה, בעמל ובחסד.

שמחת האסיף, שמחת המעשים. כן, גם בשנה מאתגרת כמו זו שחלפה. לשמחה זו שני רבדים: הראשון, האושר לרגל העשייה, פירות מאמץ של שנה שלמה. השני והגבוה יותר, חיבור שמחה זו למקור החיים, שמחת הברכה האלוהית השורה במעשינו.

נראה שיש לשאול: האם יש מקום לאסיף בחיינו? האם ישנה נקודה בה אנו מתבוננים ושמחים בפירותינו, גם באורח החיים המודרני? בקצב חיינו אין למעשה שלב של "אסיף", של הפסקת המרוץ לטובת "ושמחת בכל הטוב". כמעט ואין מצב של רגיעה שבה יכול האדם לחוש את הפסוק "לֹא אֶכֶל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֶה וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יִינֶה כִּי כִּבֹּר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ" (קהלת ט', ז'). לעיתים למצב זה מתלווה הצדקה מוסרית: שמחת הטוב נתפסת כטפיחה על השכם, גישה העשויה להביא לדכדוך.

אבל: הדברים שעשינו, עלון נפקא מינא למשל, ידחקו אם לא נקדיש להם זמן של אסיף, של שמחה. עלינו לפתח את היכולת "לשמוח בכל הטוב" – זמן התבוננות, לקיחת פירות מעשינו, בניית הקומה הבאה מתוך חדוות עשייה, עומק ודיוק.

שנזכה ל"אסוף את המעשים" לפחות פעם בשנה, בשמחה ובטוב לבב, "כמו יבול ברכה כבד משאת" (איתמר פרת, "אסיף").

הזדמנות עבוירי לומר תודה לצוות העלון המופלא – אילה, עינת, אלי וניר – צוות של חולמים-יוצרים-מגשימים. צוות של השראה ומקצועיות. תודה גדולה לכל אחת ואחד מכם.

ולכם אנשי החינוך היקרים, "אסוף את המעשים" בשמחה, בשפע, באהבה. ועימם נפתח ב"ה את השנה הבאה.

ניפגש...

קורי פטריות וקוד פתוח

עינת ולך | אגף מו"פ

"כולנו רקמה אנושית אחת חיה

ואם אחד מאיתנו

הולך מעמנו

משהו מת בנו -

ומשהו, נשאר איתו"

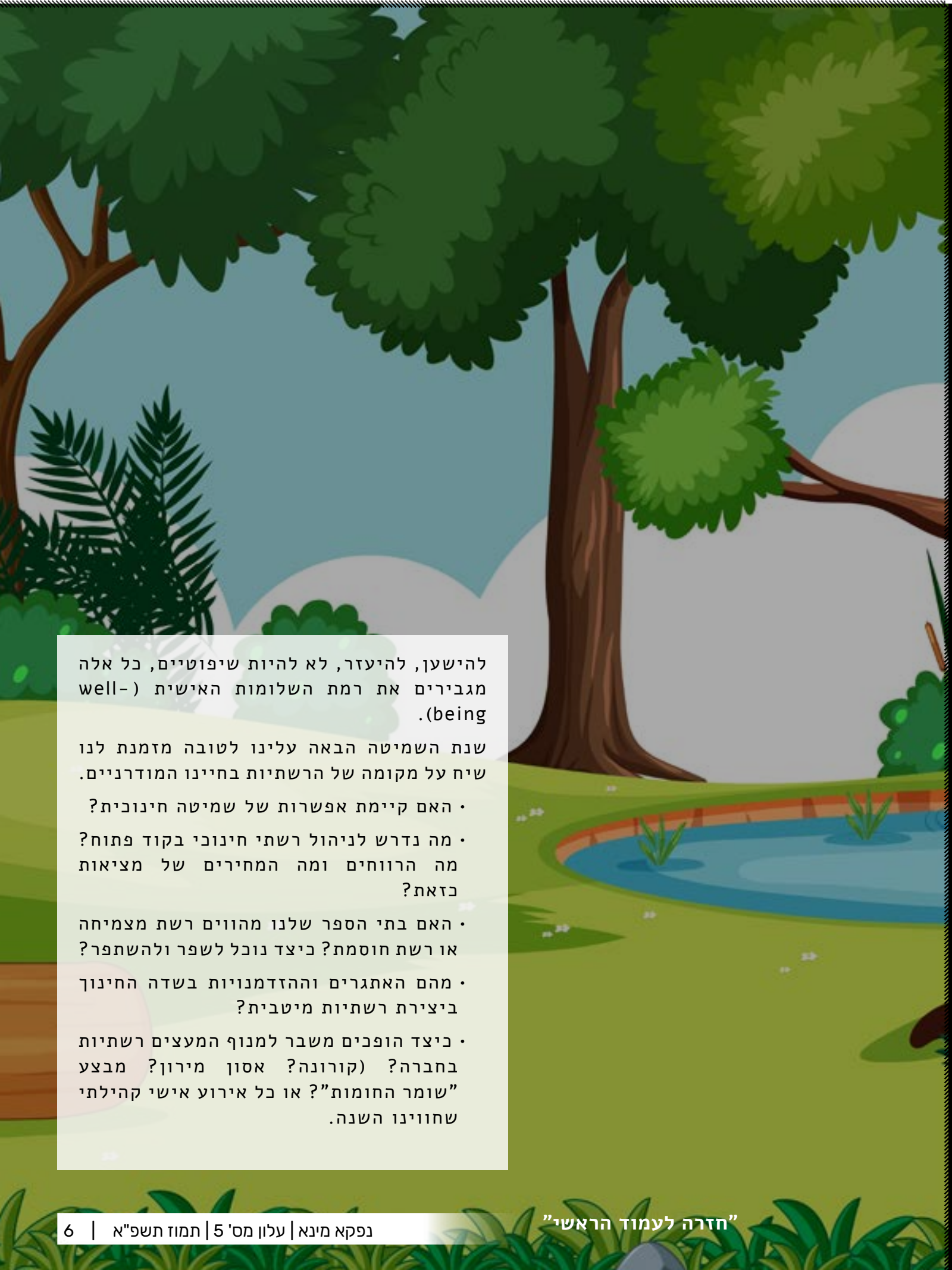
בגיליון ט"ו בשבט של "נפקא מינא" עסקנו בנושא הרשתיות. דייקנו את ההבנה שכולנו חיים ברשת, ניזונים מרשתות סביבנו ומהווים רשת לסובבים אותנו במעגלי ההשתייכות השונים.

עולם הטבע קדם לבני האדם ביצירת רשתות תקשורתיות. מסתבר שהעצים מעבירים מידע זה לזה, קורי הפטריות מרפאים שורשים פצועים, אותות אזהרה בנוגע למתקפת חרקים או שריפה מתקרבת מועברים בזמן אמת ובמהירות בין קצה אחד של היער למשנהו. מתחת לפני השטח קיימת עזרה הדדית, קליטה של עודפי ייצור (מערכת פיצוי) ותקשורת המאפשרת לעצים להסתגל מהר לשינויים. מערכת רשתית תת קרקעית טבעית המתנהלת ב"קוד פתוח" ללא ניהול מכוון.

"כי האדם עץ השדה" - השנה החולפת העצימה את חשיבות מנגנוני הרשתיות בחברה האנושית. נגיף הקורונה התפרץ בסין ואיים על בריאות אזרחי העולם כולו. הוא שיתק את הכלכלה הגלובאלית ויצר מרוץ עולמי לפיתוח חיסון לטובת הכלל.

אתגרי השנה החולפת במערכת החינוך חידדו את הפערים בין קהילות בהן הרשתיות החזקה תרמה להתמודדות עם מציאות של אי וודאות מתמשך, לבין המקומות בהם הרשתיות מוחלשת או לא קיימת כלל. רשתות של אנשים בחיינו הן נכס עצום. מי שמקיף את עצמו באנשים שמניעים אותו, מעניקים לו השראה ומאתגרים אותו יכול לשאוב חוסן מהיכולת להישען על האנשים האלה בעת הצורך ולהוות לזולת משענת כנגד. רשתות אנושיות מהוות עוגן ויציבות ומאפשרות תמיכה, הכוונה וגם פתיחת דלתות בעת הצורך. היכולת

"חזרה לעמוד הראשי"

להישען, להיעזר, לא להיות שיפוטיים, כל אלה מגבירים את רמת השלומות האישית (well-being).

שנת השמיטה הבאה עלינו לטובה מזמנת לנו שיח על מקומה של הרשתיות בחיינו המודרניים.

- האם קיימת אפשרות של שמיטה חינוכית?
- מה נדרש לניהול רשתי חינוכי בקוד פתוח?
- מה הרווחים ומה המחירים של מציאות כזאת?

- האם בתי הספר שלנו מהווים רשת מצמיחה או רשת חוסמת? כיצד נוכל לשפר ולהשתפר?

- מהם האתגרים וההזדמנויות בשדה החינוך ביצירת רשתיות מיטבית?

- כיצד הופכים משבר למנוף המעצים רשתיות בחברה? (קורונה? אסון מירון? מבצע "שומר החומות"? או כל אירוע אישי קהילתי שחווינו השנה.

"איזהו חכם הרואה את הנולד"

(תמיד ל"ב, א')

ד"ר עופר מורגנשטרן | מנהל המכון לחקר עתידים בחינוך

המציאות המורכבת והמשתנה במאה ה-21 מובילה לעתיד בלתי מוכר, ומייצרת מגוון אתגרים והזדמנויות עבור ארגונים ויחידים. **חשיבת עתיד (Future Thinking)** היא אחת הדרכים האפשריות להתמודדות ואף לצמיחה במציאות זו. גישת חשיבת העתיד מאפשרת ללמוד, לקבל החלטות, ולפעול לא רק על בסיס ניסיון העבר אלא גם על בסיס אפשרויות העתיד. חשיבת עתיד אינה מניחה שקיים עתיד אחד, קבוע מראש, שאותו צריך לזהות ואליו צריך להיערך, אלא עוסקת בחקר מגמות ותרחישים עתידיים אפשריים, ובעיצוב עתיד רצוי, אישי או ארגוני, ובניית תכנית פעולה להגשמתו כבר בהווה. חשיבת עתיד היא גישה רבת תחומית שניתנת להפעלה במגוון תחומי חיים כגון חברה, טכנולוגיה, כלכלה, סביבה, פוליטיקה, חינוך, ואף והלכה (להישיר מבט אל העתיד / הרב אליעזר שנוולד, הלכה צופה פני עתיד / הרב יובל שרלו).

יישום **חשיבת עתיד** במערכת החינוך יסייע לאנשי חינוך ולתלמידים להפוך לאנשים פעלתנים המעצבים את העתיד הרצוי שלהם ושל מערכת החינוך. אנשי חינוך בכל רובדי המערכת יוכלו לבצע **חשיבת עתיד ארגונית** כדי לעצב עתיד רצוי לחינוך. תלמידים יוכלו לבצע **חשיבת עתיד אישית** במסגרת מסלולי צמיחה אישיים כדי לעצב עתיד רצוי לעצמם ולחברה. כדי לחשוב עתיד יצטרכו אנשי חינוך ותלמידים לפתח **בשירות חשיבת העתיד** הכוללת את הידע, המיומנויות והערכים הנדרשים לביצוע חשיבת עתיד. הם יוכלו לעשות זאת כבר בשנת תשפ"ב, בהתבסס על התורה וההכשרות אותן מפתח כיום אגף מו"פ בתחומי **חשיבת עתיד ארגונית, חשיבה מערכתית ופדגוגיה של חשיבת עתיד**.

להרחבה | עמודים 16-17

"כָּל אָדָם צָרִיךְ מְצָרִים"

אילה צדוק | אגף מו"פ

תמהיל שטף האירועים הלא שגרתיים השנה, קורונה, "שומרי חומות" וכיוצא בזה, הוביל אותנו לבחון את המושג **חירות**, חירות הגוף מול חירות הנפש. החירות לדעת מול החירות לא לדעת הכול. מהי החירות שאנו מבקשים לקחת על עצמנו כאנשי חינוך, ומה בידינו להקנות לתלמידינו? לאיזה קול פנימי בתוכנו יש חירות ומה ביכולתנו לעשות כעת כדי שבשנה הבאה נהיה **בני חורין**?

המילה "חירות" אינה מופיעה בתנ"ך, אבל נמצאת שם מילה אחרת בשורש הזה: **חורים**. חורים לא במובן המוכר, אלא במשמעות של אדם אציל. אציל הוא איש חופשי לעומת העבד המשועבד. לכן נאמר בספר קהלת (י', י"ז): "אֲשֶׁרִיךְ אָרֶץ שְׁמֶלְכָךְ בְּן חוֹרִים", כלומר גם אציל וגם חופשי.

הרבה פעמים אנו נוטים לחשוב שאדם חופשי הוא אדם העושה ככול העולה על רוחו, מבלי שיגידו לו מה לעשות. אך אם נחשוב על הדברים בצורה עמוקה יותר נגלה שבהרבה מאוד מקרים הבחירות של האדם מושפעות מסיבות לא אמתיות, ובעצם הבחירה שלו לא נובעת ממקום אמת, אלא בחירה של עבד.

אחת המילים הקרובות לחירות היא **שחרור**. מי שנלחם לחירות, רוצה להשתחרר מהעבדות. השורש **שחר"ר** נוצר על ידי הוספת האות ש' לשורש חר"ר. הש' מוסיפה לשורש משמעות של גרימה. כשאנו משחררים מישהו אנחנו גורמים לו להיות חופשי. כשאנו משעבדים מישהו אנו גורמים לו להיות עבד.

חירות אינה רק העדר כליאה או חוסר שעבוד וכדו', אלא ביטוי לכוחותיו וליכולותיו הפנימיות הטבועות באדם, כפי שמגדיר הראי"ה קוק את המושגים 'עבד' ו'בן חורין' (עולת ראי"ה חלק ב' עמוד רמ"ה): "ההבדל שבין העבד לבן-החורין איננו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצוא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות ולהיפך - בן-חורין שרוחו הוא רוח של עבד. **החירות הצביונית היא אותו הרוח הנישאה שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה להיות נאמן לעצמיות הפנימית שלו**, לתכונה הנפשית של צלם אלוקים אשר בקרבו, ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים, שהם שווים את ערכם".

"חזרה לעמוד הראשי"

ככל שאדם מתבגר הוא מכיר בכך שיש למושג 'בן חורין' משמעות עמוקה יותר והיא **החופש התודעתי**. יתכן אדם שגופו הפיסי מצוי בכלא אולם הוא חופשי ברוחו. התרבות המודרנית העלתה על נס (ובצדק) דמויות כדוגמת נלסון מנדלה או נתן שרנסקי, שרוחם לא נשברה למרות הכבלים החיצוניים שהייתה נתונה בהם.

האדם המשוחרר באמת הוא זה שהמהות שלו משוחררת; הוא זה שאמר "לא" למי או למה ששיעבד אותו, אבל גם אמר "כן" למשהו.

כָּל אָדָם צָרִיךְ שְׁתַּהֲיָה לוֹ אִיזוֹ מַצְרִים,

לְהִיט מִשָּׁה עֲצָמוֹ מִתּוֹכָהּ

בְּיַד חֲזָקָה,

אוּ בְּחִירֵקֶת שְׁנִים.

כָּל אָדָם צָרִיךְ מַצְרִים / אֲמִנוֹן רִיבֵק

רבי יהודה הלוי בשירו "עבדי הזמן" תיאר זאת במשפט אחד קצר וחכם: "עבדי הזמן - עבדי עבדים הם". כלומר האנשים שנכנעים ומשועבדים להנאות ולרצונות זמניים - הם "עבדי הזמן", הם עבדים לדברים שהם עצמם זמניים וחולפים (אופנה, מוסכמות חברתיות, יצרים) ולכן בעצם "עבדי עבדים הם". אם כן, מיהו בן חורין אמתי? ממשיך רבי יהודה הלוי את שירו ואומר: "עבד ה' הוא לבדו חפשי", כלומר: האדם שעובד את ה' הוא בן חורין אמתי. אך מיד עולה שאלה: איך אפשר לומר שעבד ה' הוא חופשי? הרי אם קוראים לו "עבד", הרי זו הוכחה שהוא אינו חופשי!

הרב קוק (שציטטנו קודם) מלמדנו שהגדרתה של חירות היא תכונה פנימית של נאמנות שלנו לעצמנו, **למה שאנו באמת**. כיוון שיהודי נולד עם נשמה אלוקית המתאימה לתורה ולמצוות, וכולנו יהודים, לכן היכולת שלנו להיות עבדי ה' היא הנותנת לנו את החירות האמתית והמושלמת. ככול שנהיה יותר עבדים לה' כך נשתחרר מהעבדות לתאוות, ליצרים, ללחץ חברתי ולשאר דברים הגורמים לנו לאבד את עצמיותנו. ככול שנהיה יותר קשובים לפנימיותנו כך נרצה לקבל עלינו באהבה ובשמחה את עול המצוות כי נחוש שעבדות זו היא חירותנו!

ניר גולן | קהילות

"תהליך פרידה בקהילה לומדת"

בתהליך למידה מוצלח בקהילה נוצרים מרחב שייכות ותחושת ביטחון המבוססים על קשרים אישיים עמוקים, ולפיכך מועד סיום הקהילה יכול להביא לקושי נפשי. כל אחד מהלומדים בקבוצה תופס אחרת את נושא הפרידה ומגיב באופן שונה. לעיתים בתהליכי פרידה בקהילה עולים וצפים רגשות של כעס ותסכול המזכירים רגשות מוכרים בתהליכי אבל ואובדן. אליזבת קובלר-רוס Elisabeth Kübler-Ross, פסיכיאטרית ממוצא שווייצרי, פרסמה בספרה "על מוות וגסיסה" (On death and dying) את מודל חמשת השלבים להתמודדות עם מצבי אבל ואובדן. אם מתייחסים למודל שלה בשלב הפרידה בקהילה, הפרידה נעשית פשוטה וקלה יותר עבור הלומדים.

חמישה שלבים אפשריים בתהליך ההתמודדות עם פרידה מ"הקהל"

שלב 1 – הכחשה: "זה לא יכול להיות" – שלב קוגניטיבי

בשלב זה הלומד והאחרים מתקשים להכיר בכך שתהליך הלמידה מגיע לסיומו ושהם נמצאים במפגשים אחרונים. הם נוטים לחשוב שאולי נפלה טעות והמפגשים לא חושבו כראוי. קובלר-רוס מתייחסת לתגובה זו כ"בולם זעזועים" שהאדם זקוק לו עם ההכרה בפרידה מהקהילה. ההשהיה שבהכחשה מאפשרת ללומד מעין פסק זמן לאסוף את עצמו, לגייס כוחות, ובהדרגה להחליף את ההכחשה במנגנוני הגנה פחות קיצוניים, שיאפשרו בהמשך הבנה וקבלה של המצב, גם אם בצורה חלקית.

• הביטוי יהיה במשפטים כמו: "זה עבר כל כך מהר", "מה פתאום, רק עכשיו התחלנו באמת לעבוד", "איך כבר הגענו למפגש האחרון?"

שלב 2 – כעס: "למה דווקא עכשיו?" – שלב אמוציונלי

כיוון ששלב ההכחשה אינו יכול להימשך זמן רב, שהרי הסיום די ברור, קורה שההכחשה מתחלפת ברגשות קשים של כעס ותסכול, אשר עולים ומקשים מאוד על ההתמודדות בסביבתו של הלומד. התסכול והכעס של הלומד מופנים החוצה, לסובבים, לעיתים בצורה שרירותית וחסרת הבחנה. הבנה וקבלה של הזעם מצד הלומדים האחרים יעזרו להתמודדות והשלמה עם המצב, בעוד שתגובה הפוכה של הלומדים האחרים כלפי הלומד תפחית את הסיכוי של הלומד להשלים עם המצב ותיצור אצלו תחושת בדידות.

• הביטוי יהיה במשפטים כמו: "חבל שבזבזנו כל כך הרבה זמן על שטויות", "היינו צריכים לפעול ולקחת אחריות על תהליך הלמידה שלא הושלם".

שלב 3 – מיקוח: "אני אעשה הכול, רק תנו לי עוד כמה מפגשים..." – שלב קוגניטיבי אמוציונלי

שלב זה מאפיין לומדים שאינם מוכנים לקבל קוגניטיבית ורגשית את הסיום, והם מתחילים במחאה ובמיקוח על הזמן. הללו מנסים להאריך את תהליך הלמידה בקהילה בכל דרך אפשרית. הלומד מבטא את רצונו לדחות את הקץ בניסיון למנוע את הבלתי נמנע. הוא ינהל התמקחות, הכוללת בדרך כלל התחייבות ל"תשלום" מצדו בתמורה לדחיית "גזר הדין". ייתכן שיביע את מחאתו בכך שיטען שמבחינתו תהליך הלמידה לא הושלם ויביא לכך צידוקים לא בהכרח רלוונטיים. במקרים כאלה יכול הלומד להציע לקיים מפגשים נוספים בצורה לא פורמלית, על חשבון הזמן האישי שלו, ואפילו יציע את ביתו כמרחב ללמידה בהמשך.

- הביטוי יהיה במשפטים כמו: "חבל לא להמשיך את התהליך", "אפשר להמשיך את התהליך אצלי בבית", "אני חושב שעוד שלושה מפגשים יעזרו לנו להשלים את התהליך".

שלב 4 – דיכאון ועצב: "כל התהליך הזה לא שווה! בשביל מה השקענו?" שלב פיזיולוגי אמוציונלי

שלב זה הינו פחות שכיח כשמדובר בהתמודדות עם פרידה מקהילה. יתכנו מקרים קיצוניים אך נדירים שבהם עולה בלומד תחושה חריפה של אובדן. תחושה זו יכולה לבוא כאשר הלומד מוצא את הכעס וניסיונות המיקוח והתאכזב. כתוצאה מכך מופיעות אצל הלומד מחשבות של כישלון והחמצה. שלב הדיכאון אצל הלומד יבוא לידי ביטוי בחוסר שיתוף פעולה, הימנעות מקשר עין, אנרגיות ירודות ומלמול משפטים סתומים.

- הביטוי יהיה במשפטים כמו: "חבל על הזמן שלנו", "לא מבין מה יצא לנו מזה", "עזבו, אין לי מה לומר".

שלב 5 – השלמה, קבלה וארגון מחדש – שלב קוגניטיבי

כפי שצינו כבר, לא כל הלומדים עוברים את כל שלבי הפרידה המתוארים במודל זה. עם זאת, שלב הקבלה מתרחש אצל כל מי שהצליח להפנים את הסיום, בעצמו או בעזרת הלומדים האחרים, אחרי שעבר את השלבים הקודמים. בשלב הקבלה וההשלמה מוותר הלומד על ההתנגדות לסיום התהליך, ועל ההתחשבנות עם הלומדים האחרים. הלומד מסוגל לבטא מגוון של רגשות שחווה בשלבים הקודמים ויעשה זאת בצורה מכבדת ורגועה המבטאת את השלמתו עם סיום תהליך הפרידה מהלומדים האחרים.

לסיכום:

על המוביל והלומדים בקהילה לומדת להקדיש זמן ומקום שיאפשרו לקבוצה לחוות התנסות חיובית של סיום תהליך הלמידה. התנסות זו תראה לחברים שלא כל פרידה חייבת להיות קשה. חשוב שלקראת מפגש הסיום ימשיגו החברים את חשיבותה של הקהילה הלומדת בחייהם, וישתפו את הסובבים אותם, דבר שיקנה להם תחושת השלמה. "ואין יותר גבעול חולם על שיבולתו, ואין יותר נדרי ואסרי, רק הבטחת הרוח כי הגשם בעיתו עוד יחונן את עפרה בתום תשרי" (אסיף / איתמר פרת). כדאי להביא למודעות שסיום התהליך טומן בחובו הזדמנות להתנסויות וליחסים חדשים, ויכולת להעביר את למידתם וצמיחתם האישית והמקצועית מהקהילה הנוכחית אל קהילה חדשה או מקום אחר.

מבוסס על הספר "הקהל" / ניר גולן / הוצאת אוריון / 2019 (עמודים 132-137)

אלי אטיה | לב לדעת על הנייר והחיים עצמם

השנה בעלון פורים עסקנו בנושא האותנטיות. באופן כללי ניתן לומר שאדם שמצליח לחיות את חייו על פי בחירתו החופשית והוא שלם עם בחירתו חי חיים אותנטיים.

מה שיכול הנייר לסבול, אינו קל בחיים עצמם. ידוע המשפט 'אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי', כלומר כשאנו מתבוננים בהרבה מתהלכות חיינו, איננו יודעים מהו הפועל הנכון. האם אנו פועלים באמת פנימית שאנו שלמים איתה, או שאנו מונעים מכוח אחר שאינו אותנטי? אחת התכונות שנדרשות לחיים אותנטיים היא אומץ. היכולת לבחון ולחפש את הנכון והמדויק כשברקע ישנם רעשיים שמסיחים אותנו. האומנם אנו מסוגלים להתנהל כילד שאומר לכולם 'המלך עירום'? לשם כך נדרש אומץ ולעיתים אף משלמים מחיר על חיים אותנטיים.

התקופה האחרונה השנה עשתה אותנו יותר צנועים ופחות יודעים. מגפה שטלטלה את כל העולם ופגעה אנושות במרקם החיים הנורמטיבי, גרמה לנו לעצור ולבחון את עצמנו בשאלות בסיסיות בתחומים רבים. האם אנו בקשר עם ההורים המבודדים? מה משמעות מערכות יחסיים מסוימות? האם יש הכרח לחגוג שמחות באופן שנחוג עד כה? ועוד כהנה וכהנה שאלות. מגפת הקורונה בחנה שוב את 'סולם הצרכים של מאסלו' – שלנו. מה הכרחי יותר ומה פחות, מה הפכנו עם הזמן לדבר קריטי והיום אנו רואים זאת באופן אחר? באנלוגיה לשנה הקרבה לפתחנו הייתי אומר שהשנה הייתה שנת שמיטה, ושנה הבאה היא שנת היובל. רוצה לומר, בשנה האחרונה נאלצנו לשמוט תפיסות רבות, מעשים וגישות שאפיינו את חיינו עד כה, וכעת אנו מתנהלים באופן אחר (כולם עסוקים בכיצד יראה היום שאחרי לאור מה שהיה). השנה הזו אכן בחנה את האותנטיות שלנו, כשהכול מתערבב ומשתנה. ניתן לראות מה מהותי לנו ונשאר יציב ואיתן, והשאר פשוט נשמט לאור אילוצי החיים. אנו בפתחה של שנה חדשה (שנה שאחרי הקורונה), האם היא תהיה שנת יובל? האם לאחר ששמטנו הרגלים, נשכיל לבחור התנהלות שהיא אותנטית לנו? האם נצא לחופשי כעבד שמחכה לתקיעת השופר ביום הכיפורים של שנת היובל? אולי נזכה שיום הכיפורים יהיה כמו פורים וממצב של עד דלא ידע, נגיע לידיעה גבוהה יותר ונחיה חיי אמת?

"חזרה לעמוד הראשי"

אסוף את המעשים

הצעת פעילות לסיכום שנה | אלי אטיה

(צוותי חינוך, מדריכים, תלמידים)

פתיחה | עברנו שנה גדושה (ניתן לתאר מספר אירועים, אך לא להכביד).

שטנו בין גלי השנה, המשברים והגלים עלינו עברו, ואנו כאן מנוסים יותר ומנסים ללמוד על ואת עצמנו דרך השנה הנוכחית.

הפעילות | מחלקים את הדף עם השיר 'אסיף' של איתמר פרת, בלחן של נעמי שמר. כל אחד מהמשתתפים ממלא את הדף עם עצמו, כשברקע מתנגן השיר בווליום נעים. בתום הכתיבה המשתתפים יכולים לשתף בדבר אחד או שניים. אם מתאים – עורכים סבב שני בו ניתן להגיב בקצרה על אחת מהאמירות של החברים בקבוצה.

אסיף

אסוף את המעשים
את המילים והאותות
כמו יכול ברכה כבד משאת.

אסוף את הפריחה
אשר גמלה לזיכרונות
של קיץ שחלף בטרם עת.

אסוף את כל מראות פניה היפים
כמו את הפרי ואת הבר.
האדמה היא אפורה מתחת לשלפים
ואין לה עוד לתת לך דבר.

ואין יותר גבעול חולם על שיבולתו
ואין יותר נדרי ואסרי
רק הבטחת הרוח כי הגשם בעיתו
עוד יחונן את עפרה בתום תשרי.

מילים: איתמר פרת

פרת מלחין : נעמי שמר

משהו שאני רוצה לאסוף מהשנה הנוכחית
היכן הרגשתי השנה שמה שאני סולח כבד משאת? מה היה
מקל את המשא?

מה התחיל ונאמר כטרם עת, ואני מרגיש פספוס?

מהם הפירות והבר של שנה זו שאני גאה בהם? מדוע?
מה בשנה שאב לי את הכוח?

איזה חלום ושאיופה כמוסה עלתה בי השנה? מהו הגבול
שיסייע לאימוש החלום?

מהי הרוח שהייתי רוצה שישב ותחונן את תשרי שלי?

חברי מערכת העלון |
אילה צדוק (עורכת)
עינת ולך
אלי אטיה
ביר גולן

עריכת לשון | מוריה שטרן
עיצוב גרפי | אילה צדוק

גישות בחקר עתידים

גישת העתידים הסבירים (Probable Futures) –

מתמקדת בזיהוי עתיד אחד בעל הסבירות הרבה ביותר להתממשות. לדוגמה, תהליך חיזוי מזג האוויר בעזרת מודלים כמותיים שמטרתם לתת את תחזית מזג האוויר הסבירה ביותר.

גישת העתידים האפשריים (Possible Futures) –

מתמקדת בזיהוי ועיצוב מספר תרחישים עתידיים חלופיים שסבירותם בינונית, במטרה לתכנן עבורם מראש דרכי תגובה מתאימות. לדוגמא, הדרך בה משרד החינוך נערך לשלושה תרחישים אפשריים של למידה בשנת תשפ"א: מרחוק בחירום, למידה היברידית במצב ביניים ולמידה בשגרה.

גישת העתידים הפרועים (Wild Card Futures) –

מתמקדת בזיהוי ועיצוב תרחישי קיצון בעל הסתברות נמוכה ופוטנציאל השפעה דרמטי לצורך הערכות לקראתם. לדוגמא, תרחיש פריצת דרך טכנולוגית בייצור בשר מתורבת המחסלת את ענפי הבשר מן החי.

גישת העתידים הרצויים (Preferred Futures) –

מתמקדת בעיצוב עתיד רצוי המתאים לרצונות ולשאיפות מחד, ובעל ישימות בהתייחס לעתידים הסבירים, האפשריים והטרופים המאפיינים את המציאות העתידית מאידך.

שלבים בתהליך חשיבת עתיד לארגון החינוך

חשיבת עתיד מורכבת מארבעה שלבי פעילויות מרכזיים, שכל אחד מהם ניתן לביצוע בנפרד או כחלק מתהליך חשיבת עתיד רב שלבי. השלבים כוללים:

- **סריקה (Scanning)** – בפעילות זו סורקים את הסביבה המקומית והגלובלית כדי לזהות ולאפיין מגמות מובילות רלוונטיות המשפיעות על החינוך. כדי לוודא כיסוי שלם וסדור של המגמות הרלוונטיות נעשה שימוש במתודולוגיות כגון STEEP המסייעות לזהות מגמות בתחומי החברה, הטכנולוגיה, הכלכלה, הסביבה והפוליטיקה.
- **חיזוי (Forecasting)** – בפעילות זו מבצעים תהליכי חיזוי המשלבים את המגמות שזוהו בשלב הסריקה, כדי לייצר תרחישים עתידיים סבירים, אפשריים או פרועים המשפיעים על החינוך.
- **חזון (Visioning)** – בפעילות זו מעצבים עתיד

רצוי וישים לארגון החינוך, המתבסס על רצונות הארגון וייחודיותו, ומתייחס לעתידים הסבירים, האפשריים והפרועים שהוגדרו.

- **תכנון (Planning)** – בפעילות זו מגדירים אסטרטגיות ותכניות פעולה רב שנתיות עבור ארגון החינוך, הכוללות משאבים ולוחות זמנים, כדי לממש את העתיד הרצוי שהוגדר.

פיתוח כשירות חשיבת עתיד

כדי לבצע חשיבת עתיד יש לרכוש ולפתח כשירות חשיבת עתיד שהיא תמהיל של ידע, מיומנויות, גישות וערכים המאפשר לבצע חשיבת עתיד אפקטיבית. כשירות זו כוללת:

- **ידע** – ידע תחומי, בין תחומי ואפיסטמי על התנהלות של מערכות ועל מגמות בתחומים מגוונים כגון חברה, טכנולוגיה, כלכלה, סביבה ופוליטיקה.
- **מיומנויות** – מיומנויות קוגניטיביות כגון חשיבה ביקורתית, יצירתיות, אוריינות טכנולוגית, אוריינות מידע ואוריינות דיגיטלית, פתרון בעיות, יכולת למידה עצמית. מיומנויות אישיות כגון גמישות ופרודוקטיביות. מיומנויות חברתיות כגון מנהיגות, תקשורת, שיתוף פעולה. מיומנויות חשיבת עתיד כגון מיומנויות חשיבה מערכתית, תיחום, סריקה, חיזוי, עיצוב עתיד רצוי ותכנון.
- **ערכים וגישות** – יושרה, פתיחות, יזמות ועוד. קיימות תכניות לימודים העוסקות בפיתוח כשירות חשיבת עתיד בקרב תלמידים כדוגמת אלו המופיעות באתר Teach The Future ובחוברת שפרסם [Future Thinking Playbook](#). ארגון ה-OECD פרסם ערכת חשיבת עתיד [The Starterpack Futures Thinking](#) in Action שתסייע לאנשי חינוך לעצב עתיד רצוי בכל הרבדים של מערכת החינוך.

